

ของฝากจากพระเทพญาณโมลี วัดตานีนรสโมสร ปัตตานี

โลกธรรมนิทาน

พนรัตน์วัดป่าแก้ว ออยุธยา
พาพระเถระยาดรา เยี่ยมเฝ้า
นเรศวรของคณา ปุ่กพรล-
ปุ่กคพเฮย
ด้วยเทศนาพระเจ้า ยิ่งขันเชิงสูง

พนรัตน์ เป็นนามของพระมหาเถระซึ่งสถิต ณ วัดพญาไทย-ป่าแก้ว ออยุธยา เมื่อพระนเรศวรมหาราชทรงทำยุทธหัตถีชนะพระมหาอุปราชา ทรงสร้างพระเจดีย์เฉลิมพระเกียรติ เปลี่ยนชื่อเป็นวัดใหญ่ชัยมงคล จนบัดนี้ เป็นผู้ที่มีปรีชาสามารถ แดกฉานในพระพุทธวงนะ มีวาทะหลักแหลมได้พาพระราชาคณะ ๒๕ รูปเข้าไปเฝ้าถวายพระพรถามข่าวสงคราม

พนรัตน์ อีกองค์หนึ่ง สมัยพระเจ้าจักรพรรดิ สถิต ณ วัดเจ้าพญาไทย-ป่าแก้ว ออยุธยาเหมือนกัน บอกฤกษ์ให้พระศรีศิลป์ราชโอรสพระขัยราชาและแม่ย่าเมืองศรีสุตาจันทร์ กู๊ราชบัลลังก์สิ้นพระชนม์ในสงครามดังปรากฏข้อความตามโคลงบทหนึ่งว่า

พนรัตน์วัดป่าแก้ว ออยุธยา
บอกฤกษ์พระศรีศิลป์ยาดรา กอรปู้
บัลลังก์ราชบิดา จนชีพ มลายเฮย
จักรพรรดิทรงสืบรู้ โปรดให้ประหาร

ป่าแก้ว ไม่ใช่ชื่อวัด เพราะสมัยอยุธยาเป็นราชธานีไม่มีวัดชื่อว่า "ป่าแก้ว" แต่เป็นชื่อของคณะสงฆ์เช่นคณะมหานิกายและคณะธรรมยุติกนิกาย บัณฑิต หรือผู้รู้เชื่อกันว่า เป็นคำแปลกันมาจากคำมาตี วนรตน เพราะปรากฏในตำนานเอกสารว่า เมื่อราวปีชวด พ.ศ.๑๕๖๖ ตรงกับรัชกาลของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชราชโอรสทรงครองกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๕๕๕-๑๖๑๐) มีพระมหาเถระที่เป็นพหูสูต ทรงจำปริยัติธรรมจากเมืองเชียงใหม่ ๘ รูป คือ ๑. พระมหาธรรมคัมภีร์ ๒. พระมหาเมธังกร ๓. พระมหาญาณมงคล ๔. พระมหาสีลวงค์ ๕. พระมหาสาริบุตร ๖. พระมหารัตนากร ๗. พระมหาพุทธสาคร จากกรุงศรีอยุธยา ๒ รูป คือ ๑. พระพรหมณี ๒. พระโสมเถระ และมีพระมหาเถระจากกัมพูชาหลายรูปมี พระญาณสิทธิ เป็นต้น กับทนายผู้มีศรัทธาได้จ้างเรือโดยสารพากันไปประเทศศรีลังกา พระเถระเหล่านั้น ได้อุปสมบทเปลงใหม่ ณ อุทกสีมาเรือขนาน ในแม่น้ำกัลยาณีที่ท่าเรือมีชื่อว่า "ยาปาปิฎยะ" ในท่ามกลางชุมนุมสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระธรรมจริยเถระเป็นอุปัชฌาย์ พระวันรัตน์เป็นกรรมวาจาจารย์ ในวันเสาร์ เดือน ๘ ทูตยาสาธ

ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมะโรง จ ศก พ.ศ. ๑๕๖๘ เมื่ออุปสมบทแล้วศึกษาธรรมวินัยอยู่หลายปี จึงพากันกลับมาและพาพระเถระศรีลังกา มาด้วย ๒ รูป คือพระมหาวิกรมพาหุ และพระอุดมปัญญา มาขึ้นเรือที่กรุงศรีอยุธยา ก่อน แล้วแยกย้ายกันไปตั้งถ้ำถิลังการวงศ์เรียกชื่อว่ารัตนวงศ์ แปลว่า ป่าแก้ว ตลอดมาจนภาคใต้ เช่นวัดเขียน-ป่าแก้ว จังหวัดพัทลุง วัดสงฆ์พระ-ป่าแก้ว จังหวัดสงขลา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายเรื่องวัดป่าแก้วไว้ว่า ในหนังสือพระราชพงศาวดารว่า สมเด็จพระวันรัตน์ วัดป่าแก้ว ถวายพระพรขอพระราชทานโทษข้าราชการไว้ได้ ครอบธิบายวัดป่าแก้วไว้ตรงนี้สักหน่อย เรื่องนิกายสงฆ์ที่เข้ามาสู่ประเทศนี้ มีเนื้อความปรากฏถึงเรื่องนิกายพระสงฆ์ ซึ่งเรียกว่าคณะป่าแก้ว เพราะสาเหตุที่ไปเปลงมาในสำนักพระวันรัตนมหาเถระในเมืองลังกา จึงอานวมวันรัตนนั้นมาเปลงเป็นภาษาไทยเรียกชื่อนิกายสงฆ์นั้นว่า คณะป่าแก้ว" พระราชาคณะที่เป็นสังฆนายกของนิกายป่าแก้ว จึงมีราชทินนามในสมณศักดิ์ว่า "สมเด็จพระวันรัตน์" แต่ที่ว่าอู่วัดป่าแก้วนั้น ทำให้เข้าใจผิดอยู่ แม้ในหนังสือ

คือพระราชพงศาวดาร สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงสร้างวัดป่าแก้ว ที่จริงนั้นเป็นวัดแก้วฟ้า วัดที่ชื่อว่าวัดป่าแก้วไม่มีในกรุงศรีอยุธยา ปรากฏว่าได้ค้นหาวัดป่าแก้วกันมาแต่ในรัชกาลที่ ๔ ก็ไม่พบ เรื่องวัดป่าแก้วในกรุงเก่า เป็นข้อลงนสนทนากันอยู่มาก ความคิดฟังมาปรากฏแก่ข้าพเจ้า เมื่อไปเห็นหนังสือเก่า ๆ ที่เมืองนครศรีธรรมราชและเมืองพัทลุง ในหนังสือเหล่านั้นใช้คำว่า “คณะป่าแก้ว” คิดเข้าทัยวัดทุก ๆ แห่ง ดังว่า วัดเขียนคณะป่าแก้ว วัดสทิงพระ คณะป่าแก้ว ดังนี้ เป็นต้น ต้องกันกับวัดในกรุงเก่า บางทีจะมีชื่ออื่น และเรียกคำว่าป่าแก้วเข้าข้างท้าย อย่างเมืองสุโขทัยและเมืองนครศรีธรรมราช วัดในกรุงเก่าที่เป็นพระอารามหลวงใหญ่โตมีอยู่วัดหนึ่ง ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียกว่าวัดใหญ่ ครั้นกรุงเก่าเรียกว่า “วัดเจ้าพระยาไทย” วัดนี้ไม่มีในทำเนียบสมณศักดิ์ครั้งกรุงเก่า ในทำเนียบนั้นว่า สมเด็จพระวันรัตน์อยู่วัดป่าแก้ว เมื่อวัดป่าแก้วหาไม่พบ ข้าพเจ้าคิดว่า จัดเป็นวัดเจ้าพญาไทย คือวัดใหญ่นี้เอง เพราะคำว่าเจ้าไทยเป็นศัพท์เก่า แปลว่า พระ เจ้าพญาไทยก็แปลว่า สังฆราช วัดเจ้าพญาไทย แปลว่า วัดเป็นที่อยู่ของพระสังฆราช ทำเนียบคณะสงฆ์ครั้งกรุงเก่าว่า พระสังฆราชมี ๒ องค์ คือสมเด็จพระอริยวงค์ อยู่วัดมหาธาตุฯ ยังปรากฏอยู่ สมเด็จพระวันรัตน์เป็นพระสังฆราชอีกองค์ ๑ ว่าอยู่วัดป่าแก้ว เมื่อวัดสังฆราชมีอยู่อีกวัดหนึ่ง คือ วัดเจ้าพญาไทย ก็เห็นว่า ก็คือวัดเจ้าพญาไทยนี้เอง เป็น

วัดที่สมเด็จพระวันรัตน์อยู่ จะเรียกว่า วัดสังฆราชคณะป่าแก้ว เมื่อเรียกสั้นลง จึงควรเรียกแต่คำว่า “วัดป่าแก้ว” เป็นชื่อหนึ่งของวัดเจ้าพญาไทย จึงควรยุติได้ว่าที่ในพระราชพงศาวดารว่า สมเด็จพระวันรัตน์อยู่วัดป่าแก้วนั้น ก็อยู่วัดเจ้าพญาไทยที่เรียกกันทุกวันนี้ว่า วัดใหญ่ (ไชยมงคล)

ในหนังสือเมืองไทยที่ เมอริเออ เดอ ลาลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศส แต่ง ว่าเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นั้น พระพนรัตน์เป็นสมเด็จพระสังฆราชที่มหาสังฆปริณายก ถ้าเช่นนั้น ตามนิยายเรื่องศรีปราชญ์ ที่ว่าพระเจ้าเชียงใหม่กับศรีปราชญ์ได้ต่อกันเป็นคำโคลง อ้างถึง “ป่าแก้ว” ครั้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น อาจหมายถึง วัดป่าแก้ว ที่อ้างถึงนี้ก็ได้อีก โคลงได้ต่อกันแบบนี้

พระเจ้าเชียงใหม่ (ถาม)

ศรีอยุธยาเจ้าชื่อ ปางโต

ศรีปราชญ์ (ตอบ)

ชื่อเมื่อเสด็จไป ป่าแก้ว

พระเจ้าเชียงใหม่ (ถาม)

รังสี ปี่ สดใส สักหยาด

ศรีปราชญ์ (ตอบ)

คำเด่นนอกในแล้ว ผ่องน้อนพุดผ

โคลงได้ต่อกันแบบนี้ อาจเกิดขึ้นในคราวสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จไปวัด (เจ้าพญาไทย) ป่าแก้ว คือ วัดใหญ่ไชยมงคล ก็ได้

บุ่งคพรอบบุ่งคพ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ให้ความหมายว่า หัวหน้านักกรม คือ แม่ทัพ-นายกอง หรือ ผู้เลิส ผู้ประเสริฐ หัวหน้า เพื่อเฉลิมเกียรติของสงครามยุทธหัตถี และวิธีตั้งค่ายของทั้ง ๒ ฝ่าย พระนามและนามแม่ทัพนายกอง มาตั้งประจันหน้ากันอยู่

พระมหาอุปราชฯ ตั้งค่ายที่ตำบลตะพังตุ๊ก มีกำลังพล ๕๐๐,๐๐๐ (ห้าแสน) จัดทัพเป็นสัดดเสนาเจ็ดแถว ๆ ละเจ็ดกอง เป็น ๕๘ กองพร้อมด้วยพลพลทวยหาญ พระองค์ทรงสอดพระผลสองกระแจะสุวรรณประดับพลอย สพักสังวาลมรดกสามสาย ทรงสุวรรณรัตน์มหามงกุฏ อย่างขัตติยราชรามัญ ยอดเงี้ยว ปกหน้าดูเคียวราวาศูกรีแล้วทรงเครื่องสำหรับกันสรรพาวุธพร้อมเสร็จ เสด็จทรงช้างต้นพิทกอสูงหกศอกกึบห้านิ้ว ดินน้ำมันหน้าหลังเป็นพระคชาธารฯ กันเศวตฉัตร มีสมิงนันทมางเป็นกลางข้าง เจ้าเมืองมะฮะฮันเป็นควาญพร้อมด้วยแวงจตุรงคบาท และหน้าข้างพระมหาอุปราชมีทหารเรือถือทวนทอง ๕๐๐ ถัดออกไปเป็นวางปืนจ่ารงค์มณฑล นกสับ กรมแบงแก้ว ดาบไล่ ดาบดั่ง สิ่งละ ๕๐๐ แลมาจาชโรที่เลี้ยงพระมหาอุปราชานั้น เป็นกองหน้า ซึ่งข้างพลายพัชร์เนื่องสูงหกศอกกึบ ๒ นิ้ว ดินน้ำมันหน้าหลัง มีสมิงปราบศึกเป็นกลางข้าง สมิงมือเหล็กเป็นควาญ พระมหาอุปราชฯ ให้แต่งช้างชนะงาผูกคชาธารมีเศวตฉัตรทั้ง ๑๖ ข้างพรางไว้ แลจัดสมิงรามัญที่เข้มแข็งซึ่งประจำอยู่หน้าข้างมาจาชโรที่เลี้ยง มีช้างกันแตรกแขงเป็นขนัดแล้ววางปืนจ่ารงค์มณฑลนกสับ

หามเดิน แลพลดาบได้ ดาบตั้ง
ดาบสองมือ สิ่งละพันเป็นชั้น ๆ
ออกไป แล้วข้างพระยารามัญแยก
กายกองหน้า แลพลเดินเท้ายี่สิบ
หมื่น พลม้าสามพันแข่งสองฟาก
ทุ่ง ท้าพลหลังนั้นพระเจ้าเชียงใหม่
ข้างพลายชมพูดี สูงหกศอก
ก๊อบหนึ่งนิ้วติดน้ำมันหน้าหลัง พระ
ยาเชียงใหม่หลานเป็นกลางข้าง
แสนหาญใจศึกเป็นคราญ กอปรไป
ด้วยข้างตั้งกันแทรกแซงแลพลเดิน
เท้าสิบหมื่น ให้ลั่นฆ้องใหญ่ฆ้อง
กะแตดริบตามหมวดกองนั้นนฤ
นาทด้วยศัพทสำเนียงเสียงข้างม้า
พลพลเดิน สะท้านสะเทือนดู
แผ่นดินจะถล่มลง

ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็น
เจ้า ทรงเครื่องสำหรับพิไชยยุทธ
สงครามเสร็จ ตั้งค่ายที่ตำบลปาก
โมก มีกำลังพล ๑๘๐,๐๐๐ (หนึ่ง
แสนแปดหมื่น) ทรงโปรดให้จัดทัพ
เป็นเบญจเสนา ๕ แถว แถวละ
ห้ากอง เป็น ๒๕ กอง พร้อมสรรพ
พระองค์ทรงช้างคันเจ้าพระยา
ไชยานุภาพ คิดน้ำมันหน้าหลัง
เป็นราชพาหนะ สมเด็จพระอนุชา
ธิราชทรงช้างคันเจ้าพระยาปราบ
ไถรจักร มีหนองสาหร่ายเป็นเส้น
ขนานให้นายกองม้าทั้ง ๒ ฝ่าย
ตระเวนสืบข่าวสงครามแล้วไปปราย
งานแก่ฝ่ายของตนทราบ ดามหนึ่ง
สื่อพระราชพงศาวดาร ฉบับพระ
ราชหัตถ์เลขว่า “ครั้นอรุณรุ่งแสง
สุริโยทาม พระบาทสมเด็จพระบรม
บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสอง
พระองค์ เสด็จยังเกย ครีเสให้ท้าว
พระยาในกองทัพหลวง ยกออกตั้ง
ขบวนเบญจเสนาห้าทัพ ให้พระยา
สีหราชเดโชข้างพลายโถมไทรภพ

ถือพลหมื่นหนึ่งเป็นกองหน้า พระ
พิไชยรณฤทธิ์ข้างพลายโถมไทร
จักรถือพลห้าพันเป็นปีกขวา พระ
ยาพิชิตณรงค์ข้างพลายจูโถม
ทัพถือพลห้าพันเป็นปีกซ้าย พระ
ยาเทพวรชุกข้างพลายจับโถม
ยุทธถือพลหมื่นหนึ่งเป็นปีกขวา
พระยาพิไชยสงครามข้างพลาย
ฝ่าพลเมฆถือพลห้าพันเป็นปีกขวา
พระยารามกำแพงข้างพลายแสน
พลพายถือพลห้าพันเป็นปีกซ้าย
แลหน้าพระคชาธารออกไปพลเชือก
นั้น ขุนโถมจักรงค์ข้างพลาย
กฤษไชย ขุนทรงเดชข้างพลาย
กรสรเดช ถือพลเขนทองข้างละ
ห้าร้อย พระราชมนูข้างพลาย
หัตถินพิไชย ถือพลปีกทองชนะ
ซ้ายขวาข้างละห้าร้อย แลหลวง
พิเดชสงครามข้างพลายบุญอึ้ง
หลวงรามพิไชยข้างพลายมิ่งมังกู
ถือพลดาบได้ ดาบตั้ง ข้างละ
ห้าร้อย พระราชวังสรรค์ข้าง
พลายแก้วมาเมือง ถือพลอาสาจาม
ห้าร้อย พระเสนาภิกษุข้างพลาย
เพ็ญภพไตรถือพลอาสาญี่ปุ่นห้า
ร้อย ถัดนั้นทหารหลวงพันคู่พระ
ไทยร้อยสามสิบหกคน ถือดาบ
เขนยี่สิบสองคน ถือดาบได้ สี่สิบ
สองคน ถือดาบสองมือเจ็ดสิบสอง
คน หน้าพระคชาธารนั้นหัวหมื่น
พันนายสี่พระตำรวจล้วนดาบ
สพายแล่ง ถือทวนทองห้าร้อย
กำหนดทั้งทัพหลวงพลแสนหนึ่ง
ให้เอาพลายภูเขาทองขึ้นระวาง
สพัดชื่อเจ้าพระยาไชยานุภาพ สูง
หกศอกก๊อบสองนิ้วติดน้ำมันหน้า
หลัง ผูกคชาธารณี่ผูกเครื่องมัน
ปีกมหาเสวตรจักรเป็นพระคชาธาร
เจ้ารามราชพเป็นกลางข้าง นาย

มหาอนุภาพเป็นควาญ แลเวงจักรงค
บาท พระมหาหมื่นศรีเท้าน้ำขาว
พระมหาเทพอยู่เท้าน้ำซ้าย หลวง
อินทรเทพอยู่เท้าน้ำหลังเบื้องขวา
หลวงพิเรนทรเทพอยู่เท้าน้ำหลังเบื้อง
ซ้าย และพระคชาธารสมเด็จพระ
อนุชาธิราชไว้ พลายนุญเรื่องขึ้น
ระวางสพัดชื่อเจ้าพระยาปราบไถร
จักร สูงหกศอกก๊อบติดน้ำมันหน้า
หลัง ผูกคชาธารณี่ผูกเครื่องมันปีกขวา
เสวตรจักร หมื่นภักดีควรเป็นกลาง
ข้าง ขุนศรีศกขเป็นควาญ แลปีก
ทัพหลวงนั้น เจ้าพระยามหาเสนา
ข้างพลายมารประไลย ถือพล
หมื่นห้าพันเป็นปีกขวา เจ้าพระยา
จักรีข้างพลายไพล์ทรกัลป์ ถือ
พลหมื่นห้าพันเป็นปีกซ้าย พระยา
พระคลัง ข้างพลายจักรมहिมา
ถือพลหมื่นหนึ่งเป็นยกบริบท พระ
ราชสงครามข้างพลายสังหาร
คชสีห์ ถือพลห้าพันเป็นปีกขวา
พระรามมรณภพข้างพลายมณี
จักรพรรดิ ถือพลห้าพันเป็นปีก
ซ้าย พระยาทัพนายข้างพลาย
สวัสดิพิไชย ถือพลหมื่นหนึ่งเป็น
กองหลัง หลวงเหตุไทย ข้างพลาย
ทรงภูบาล ถือพลห้าพันเป็นปีกขวา
หลวงอภัยสุรินทร์ข้างพลายสาร
ภูธร ถือพลห้าพันเป็นปีกซ้าย
อันท้าวพระยาศนาบดีพิริโยธยา
หาญ แสนยาพลากรพลพุนท์
พร้อมพรั่ง ตั้งตามขบวนเบญจ
เสนาจนิกสรเสร็จแล้วมีพระราช
กำหนดให้กองทัพพระยาศรีไสย
ณรงค์ พระยาราชฤทธานนต์ เร่งยก
ไปแต่ในเพลาดีสืบเอ็ดทุ่มปะทะ
หน้าข้าศึกฟังกำลังดู “ก็ประสพ
ความพ่ายแพ้เป็นอลหม่าน เพราะ
น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ จึงครีเสตามดู

ความคิดแม่ทัพนายกองว่า “ทัพหน้าฝ่ายนี้จักคิดประการใด” จึงพากันกราบทูลว่า “ขอเชิญเสด็จตั้งมั่นอยู่ก่อน แต่งทัพไปรับหน่วงไว้ ต่อได้ทีแล้วจึงยกทัพหลวงออกทำยุทธหัตถี เห็นจะได้ชัยชนะ” ไม่ทรงเห็นด้วย คำรับว่า ทัพหน้าแตกฉานมาแล้วและจะแต่งทัพออกรบ จะมาปะทะกันเข้า จะพลอยให้แตกไปเสียอีก” ชอบให้เปิดลงมาทีเดียว ให้ข้าศึกไล่ระเริงใจเสียขบวนมา ฝ่ายเรายกทัพออกยกย่ำศึก เห็นจะได้ชัยชนะสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ พลันขาดราพระคชาธารเป็นบาทหย่างสะเทิน บ่ายหน้าต่อข้าศึกและแม่ทัพนายกองโยธาหาญช้ำขาน้ำหลัง ตกลงไปมีทันเสด็จ พระคชาธารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ได้เข้าอยู่ที่ท่ามกลางศึก จนได้กระทำยุทธหัตถีมียุทธชนะแก่พระมหาอุปราชและนางจาเชโร โทษนายทัพนายกองมีความผิดตามกฎอัยการศึกกับพระราชกฤษฎีกาว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินงานพระราชสงครามแลเกณฑ์ผู้ใดเข้ากระบวนทัพแล้วแลมิได้โดยเสด็จให้ทันยุทธนาการ ท่านว่าโทษของผู้นั้นเป็นอุกฤษฏ์ให้ประหารชีวิตเสียอย่าให้เป็นเยี่ยงอย่างของผู้อื่น” เผลอวันพรุ่งเป็นวันพระ ให้เอาตัวแม่ทัพนายกองจำเรือนครุไว้ พันแล้วจึงให้สำเร็จโทษโดย พระอัยการศึก

เราได้ทราบจากพงศาวดารสมัยพระนเรศวรมหาราชมาแล้วว่า พระองค์ได้ทรงกองทัพเอกราชของชาติไทย ให้พ้นจากเงื้อมมือของ

พม่ามาได้อย่างไร พระองค์ทรงทราบดีว่าแผ่นดินไทยของพระองค์สมัยนั้นยังแบ่งออกเป็นฝักเป็นฝ่าย แม้แต่สมเด็จพระราชบิดาและสมเด็จพระราชชนนีตลอดถึงสมเด็จพระพี่นาง ก็ยังมีพระทัยฝักใฝ่ใกล้ชิดกับศัตรูมากที่สุด ยกเว้นสมเด็จพระเอกาทศรถ ผู้เป็นพระอนุชาพระองค์เดียว พระองค์จึงไม่วางพระราชหฤทัยไว้ว่าใครเป็นพวกพม่า ใครเป็นพวกกรีกเอกราช หรือใครเป็นพวกเห็นแก่ตัว บ้านเมืองก็อยู่ในความระส่ำระสายโจรผู้ร้ายชุกชุม ราษฎรก็อ่อนแอขาดระเบียบวินัย เพราะความอ่อนแอของเจ้าหน้าที่ปกครอง พระองค์ทรงตระหนักในพระราชหฤทัยว่า “ทางเดียวที่จะทรงรักษาเอกราชของชาติไว้ได้” ก็คือการปกครองด้วยเฉียบขาด ลงโทษผู้ผิดอย่างรุนแรงปราศจากความปรานี ยิ่งเมื่อทรงรับสั่งถามว่า เมื่อทัพหน้าฝ่ายมา จะให้ทำประการใดเล่า แม่ทัพนายกองกราบทูลว่า “ให้ตั้งมั่น เวลาข้าศึกมาให้โจมตีด้วยยุทธหัตถี ไม่ทรงเห็นด้วย เพราะจัดพระราชอัธยาศัย หรืออาจทรงระแวงว่ายังกลัวข้าศึกอยู่ จึงได้มีการลงโทษประหารชีวิต

พระพนรัตน์ วัดเจ้าพญาไทย-ป่าแก้ว ได้เห็นบรรดาพ่อแม่ลูกเมียและญาติมิตรของแม่ทัพนายกอง มีหน้าอันเศร้าหมองลงไปด้วยน้ำตาพากันมากกราบนมัสการขอพึ่งบารมีและเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง ก็มีจิตสงสารเป็นอย่างยิ่งตามสมณวิสัย นิ่งนั่งอยู่เป็นเวลานานแล้วก็หวนระลึกถึงชาติเป็นประการสำคัญ ว่าถ้าหากปล่อยให้สมเด็จพระ

พระนเรศวรมหาราช ประหารชีวิตแม่ทัพนายกองอันเป็นคนสำคัญ เป็นหลักบ้านหลักเมืองหมดแล้ว หากพม่าผูกอาฆาตจองเวรทวนยกทัพกลับมาแก้แค้นที่ตนพ่ายไป ก็จะมีใครเล่าที่ต่อสู้ข้าศึกให้ปลอดภัยไป นานที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียความเป็นเอกราช อนึ่งคนภายในที่ยังเหลืออยู่ล้วนแต่เป็นเครือญาติของผู้ต้องประหาร ก็จะพากันวางมือไม่คิดจะต่อต้าน คิดอย่างนี้แล้วก็ทูลจาปราศรัยกับบรรดาพ่อแม่ลูกเมียญาติมิตรของผู้ต้องประหารตามกฎอัยการศึกว่าจะพาพระเถรผู้ใหญ่รวม ๒๕ รูป จะเข้าทูลขอโทษแม่ทัพนายกองในวันรุ่งขึ้น ตรงกับ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ปีเถาะเอกศก ศักราช ๕๔๑ พระพนรัตน์และพระราชกษัตริย์ ก็เข้าถวายพระพรถามข่าวซึ่งเสด็จงานพระราชสงคราม ได้กระทำยุทธหัตถี มีชัยแก่พระมหาอุปราช สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็แถลงการซึ่งปราบปัจฉิมมิตรให้ฟังทุกประการ ดังโคลงบทหนึ่ง มีเนื้อความว่า

นเรศวรทศรถพี่น้อง ชาญสามาม
เห็นวิกฤตในยาม เลิกหัว
ไทยจักชนะสงคราม ด้วยยุทธ-
หัตถีเฮย
พันคัดสรรด้วยง้าว ทัพม้วยปลาดไป

พระพนรัตน์จึงถวายพระพรว่า สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า มีชัยชนะแก่ข้าศึก เหตุไฉนข้าราชการทั้งปวงจึงต้องราชทัณฑ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงตรัสบอก ว่า นายทัพนายกองเหล่านี้ อยู่ในกระบวนทัพของโสม มันกลัว

ข้าศึกมากกว่าโยม ละให้แต่โยม
สองคนพี่น้องเท่านั้นเข้าไปในท่าม
กลางข้าศึก จนได้กระทำยุทธหัตถี
กับพระมหाराชาและนางจาชโรแล้ว
มีชัยชนะแล้วจึงเห็นหน้ามัน นี้
หากว่าบารมีของโยมสองพี่น้อง
หาไม่แผ่นดินไทยจะเป็นของชาว
หงสาเสียแล้ว เพราะเหตุดังนี้โยม
จึงลงโทษโดยพระอัยการศึก พระ
พนรัตน์จึงถวายพระพรว่า อาตมา
ภาพพิเคราะห์ดูข้าราชการเหล่านี้
ที่จะไม่กลัวพระบรมบพิตรพระ
ราชสมภารนั้นหาไม่ได้ แผลเหตุ
การณ์ทั้งนี้ เป็นเพราะเทพดา
ผู้ปกป้องสยามเสมาประเทศ ให้
เฉลิมพระเกียรติยศ ให้ปรากฏ
เป็นมหัศจรรย์ จึงให้ตามเสด็จใน
มหาสงครามนี้ไม่ทัน เหมือนสม
เด็จพระสรรคสรพรเพชญ์พุทธเจ้า
เมื่อพระองค์เสด็จหนีออปราชดิ
บัลลังก์ภายใต้ดวงพระมหาโพธิ์
ณ เพลาสายัณห์ครั้งนั้น เทพยเจ้า
พากันมาเฝ้าอยู่ทั้งหมื่นจักรวาล
แลพระยาวิสุวัตมีารยกพลพล
เสนามารมาผจญครั้งนั้น ถ้าได้
เทพยเจ้าเป็นบริวารสู้รบชนะแก่
พระยามารและเสนา ก็หาผู้เป็น
มหามหัศจรรย์ไม่ นี่บังเอิญให้หมู่
อมรินทร์พรหมทั้งปวงปลาสนา
การหนีไปสิ้น ยิ่งแต่พระองค์องค์
เดียว อาจสามารถผจญพระยา
มาราธิราชกับพวกเสนามารให้
ปราศภัยพ่ายแพ้ได้ จึงสมเด็จพระ
บรมโลกนาถเจ้า โลกมนุษย์ โลก
สวรรค์ และพรหมโลก ได้ถวาย
อภิธานนามว่า “พระพิฆิตมาร
โมฬีศรีสรรเพชดาญาณ เบื้องต่ำ
ตลอดถึงอโรภาคอเวจีเป็นที่สุด
ก็เหมือนพระราชสมภารทั้งสอง

พระองค์ ณ ครั้งนี้ ถ้าเสด็จพร้อม
ด้วยเสนางคนิกวโยธาพวยหารมาก
และมีชัยแก่พระมหาอุปราชา ก็
หาผู้เป็นมหัศจรรย์แก่พระเกียรติ
ยศปรากฏในนานา ประเทศธานี
ใหญ่่น้อยทั้งนั้นไม่ พระราชสมภาร
อย่าได้ทรงพระราชวิตกน้อยพระ
ไทยเลย อันเหตุนี้เป็นเช่นนี้เพื่อ
เทพดาทั้งปวงอันรักษาพระองค์จัก
สำแดงพระเกียรติยศ ดูอาตมาภาพ
ถวายพระพรเป็นแท้ สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวตรัสได้ทรงฟังพระพ
นรัตน์ถวายวิสัยนาถกว้างขวาง ออก
พระนามสมเด็จพระบรมอรรค
โมฬีโลกครั้งนั้นระลึกถึงพระคุณ
นามอันยิ่ง ก็ทรงพระปิติโสมนัสตื่น
เต็มพระกมลหทัยปราโมทย์
ยกพระกรประนมเหนือพระอุตมาง
คสิโรดมน์มัสการ แยมพระโอบู
ว่า สาธุ สาธุ พระผู้เป็นเจ้าของนี่
ควรหนักหนา พระพนรัตน์เห็นว่า
พระมหากษัตริย์คลายพระโกรธ
แล้ว จึงถวายพระพรว่า อาตมาภาพ
พระราชอาณัติทั้งปวงเห็นว่าข้าราชการ
ซึ่งเป็นไทยเหล่านี้ ผิดกฎพระอัย
การหนักอยู่แล้ว แต่ทว่าได้ทำราช
การมาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระบรม
ราชอัยการ และสมเด็จพระพุทธ
เจ้าหลวง และทำราชการมาแต่ได้
ละอองธุลีพระบาทของพระราช
สมภารแต่เดิมนมา ดูพุทธชริยัท
สมเด็จพระบรมครูก็เหมือนกัน
ขอพระราชทานบิณฑบาต โทษ
คนเหล่านี้ไว้สักครั้งหนึ่งเจ็ด จะ
ได้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ
สืบไป สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัส
ว่า “พระผู้เป็นเจ้าของแล้วโยมก็
จะให้” แต่ทว่าจะให้ไปตีเอาเมือง
คณาบุรี เมืองทวายแก่ตัวก่อน

พระพนรัตน์ถวายพระพรว่า “การ
ซึ่งจะใช้ให้ไปตีบ้าน ตีเมืองนั้น
สุดแต่พระราชสมภารจะสงเคราะห์”
ใช้กิจของสมณะ แล้วพร้อมด้วย
พระราชอาณัติทั้ง ๒๕ รูปพร้อม
กันสวดพระจุลพรหมวิหาร มีใจ
ความถอดเป็นคำโคลงว่า

เมตตาคุณช่วยคำ	จุนโลก
ให้ห่างทุกข์สร้างโลก	ทั่วหน้า
นำสวัสดิ์สิทธิโชค	มาสู่ คนแกล
สันติสุขทั่วหล้า	โลกฟ้าแลลือ

กรุณานี้	ห่อนมี
อิทธิพลย่ำยี	ส่งท้าย
เกิดจากจิตปรานี	ไหลหลัง เองนา
ดูเวลาหกให้	จากฟ้ามาดิน

มูทิจาจิตนั้นนี้	หากมี
ญาคิมิตรร่วมกรณี	สืบสร้าง
เกิดจากจิตไมตรี	สามัค- กิฮย
อาจพัฒนาโลกกว้าง	สฤษดิ์ได้ตั้งหมาย

อุเบกขาเลิศล้ำ	คุณธรรม
ปราศจากอคตินา	จิตให้
ละแพ้นะง่า จิตสุข	สันตินา
วางว่างทุกอย่างไว้	โลกนี้จรไป

แล้วต่างพร้อมกันถวายพระพรลา
ไปสู่อาวาสของตน ๆ

รูสมิแล ๑๓